

Apatóczy Ákos Bertalan MTA Doktora tanulmányának értékelése

Részletes értékelés

Nagy érdeklődéssel olvastam a jelen munkát, különös tekintettel arra, hogy a jelöltet és munkásságát hosszú ideje ismerem, és kivállónak tartom. Apatóczy Ákos Bertalant nagyon jó sinológus szakembernek látom, aki mind hazai, mind nemzetközi tanulmányok révén járult hozzá a kínai-mongol kontrasztív kutatásokhoz.

Mivel mongolnyelvi ismereteim nincsenek, illetve kínai nyelvhasználatról foglalkozó nyelvész vagyok, jelen értékelésben a munka általánosabb, illetve nyelvészeti vonatkozásaira térek ki részletesen.

A munka nagyon jól strukturált: a jelölt először áttekinti a közép-mongol forrásokat, utána rátér a terület magyarországi kutatásaira, és a ponttól kezdve lényegileg a kutatásra fókuszál. Szimpatikus számomra, hogy a kutatásokat nem előzi meg hosszú bevezetés, ami sokszor unalmassá teszi a disszertáció jellegű munkák olvasását. Maga a vizsgálat rendkívül érdekes: a jelölt meggyőzően fejt ki érveit, és a kutatásokhoz megfelelő háttérismereteket ad, mint a következő esetben:

A szomszédokkal való nyelvi kapcsolattartás szükségszerűsége tehát mindig is létező kérdés volt Kínában, különösen hangsúlyossá viszont általában csak a nem-han eredetű dinasztiák idején vált. A kommunikáció intézményesülésére egészen a Kínát elfoglaló mongol Yuan-dinasztia idejéig kellett várni, majd az általuk létrehozott szakhivatali rendszert később a Ming-dinasztia alatt fejlesztették tovább. Ezeknek a hivataloknak a története szorosan összekapcsolódott a kínai írásbeliség kétnyelvű (később pedig gyakran többnyelvű) műveinek történetével.

Az ehhez hasonló információk fontosak ahhoz, hogy megértsük, miért fontos a jelölt által vizsgált – általában kevésbé ismert – terület. Szintén nagyon hasznosnak tartom, hogy a jelölt munkáját szójegyzékkel egészíti ki. E szójegyzék növelheti a munka idézhetőségét. Végezetül a pozitívumok között említendő, hogy a munka stílusa rendkívül olvasóbarát.

Mivel bírálóként dolgom kritikai megjegyzések tétele, a továbbiakban a munka általam problémásnak tartott aspektusaira fókuszálok, megjegyezve a következőket:

1. Egyik kritikai megjegyzésem sem súlyos, tehát a munkát alapvetően pozitívan értékelem.
2. Nem vagyok a jelölt által vizsgált terület szakértője, így kritikai megjegyzéseim nem érintik magát az elemzést.

Első kritikai megjegyzésem, hogy a munka nem kellőképpen foglalkozik a replikabilitás kérdésével. Nyelvésztként számomra alapvetően az lenne a vizsgálatok fő kérdése, hogy az eredmények miként alkalmazhatók hasonló történeti kontrasztív

vizsgálatokra, illetve, hogy az eredményeknek mik a tágabb vonatkozásai. Jelen esetben természetesen diszciplináris különbségek vannak az orientalisztika és a nyelvtudomány között: íkritikai megjegyzésem fontosságát csökkentti az, hogy az orientalisztikában a replikabilitás tudomásom szerint kevésbé fontos, mint a nyelvtudományban. Mindazonáltal, mivel a vizsgált terület rendkívül speciálizált, az olvasó számára hasznos lenne, ha tudná, az eredmények tulajdonképpen miért is fontosak, különösen olyan kutatók számára, akik más területeken dolgoznak, illetve más nyelvekkel foglalkoznak. E kritikai észrevétel mellett megjegyzendő, hogy a jelölt módszertana érdekes és kellőképp alapos: ahogy téziseiben is kifejti,

az értekezés másik fő célja nyomán a teendő a nyelvi adatok kinyerésének módszertanára összpontosult: ennek a korábbi megoldásait, valamint az általam javasolt újabb eljárásokat ismertettem, a felhasználhatóság korlátait a korábbi elemzésektől eltérően pontosan meghatároztam a 3. fejezetben. A sino-mongol források elemzésekor számos szövegkritikai probléma merül fel. A másolás során keletkezett hibák, az írásjegyek következtelen alkalmazása, a diakritikus jelek figyelmen kívül hagyása mind a szöveghűség elvesztéséhez vezethetnek, ennek következtében pedig a közép-mongol nyelvállapot rekonstrukciója is torzulhat. A kutatóknak ezért rendkívül körültekintően kell eljárniuk, a különböző szövegváltozatok gondos összevetése elengedhetetlen a megbízható filológiai munka elvégzéséhez.

Szintén általánosabb észrevételem a következő. A jelölt nem követi a hagyományos könyvszerkezeti struktúrát, amelyet az angolszász szakirodalom általában a következőképp ír le:

1. Introduction
2. Review of literature
3. Methodology and data
4. Analysis
5. Conclusion

Számomra kissé zavaró volt, hogy a módszertan az absztrakt „A kínai írásos közép-mongol nyelvemlékek és rekonstrukciójuk” szakaszban jelenik meg – szerencsésebb lett volna, hogy ha a jelölt a fenti szerkezetet követi. Ugyancsak probléma volt, hogy a review of literature jelentős része magyarországi vonatkozású és nem különösebben részletes.

Végezetül, maga a vizsgálat a nyelvész szempontjából kissé rövid és leíró jellegű. Mivel orientalisztikai munkáról van szó, e rövid és leíró jelleg nem feltétlenül nevezhető „problematikusnak”, de mivel a munkának nyelvtudományi vonatkozásai is vannak, feltétlen szükségesnek tartom a munka fókuszát explicit módon megemlíteni olyan olvasók számára, akik nem az orientalisztika területéről jönnek.

A fenti általánosabb kritikák mellett néhány apróbb szakmai kritikai észrevételem is van:

A nyelvi udvariassággal kapcsolatban a jelölt a következő módon érvel:

A történeti pragmatika az udvariasság különböző aspektusainak vizsgálatával sokat foglalkozott az elmúlt évtizedekben, ebben az időszakban igen felerősödött a tudományos közösség érdeklődése a téma iránt. A terület sinológiában jártas szakemberei az udvariasság kifejezésének kínai módjait is alaposan vizsgálták. Az ellentétes előjellel leírható nyelvi jelenségeket, azaz a nyelvi durvaságot, udvariatlanságot, vulgaritást, trágárságot és obszcenitást is kutatták, de leginkább modern, kortárs adatok alapján, mivel ezekben a témakörökben nehéz korábbi történeti korokból származó feljegyzéseket szerezni.

E megállapítás nem teljesen helytálló. A történeti pragmatikában rendkívül sok forrástípussal foglalkoztak az elmúlt évtizedben, és ezek között nagyon sok élőnyelvet tükröző adat van. Alapvető megegyezés a területen, hogy nincsenek „értékesebb” és „kevésbé értékes” adattípusok, mivel minden történeti adattípus (ami nem hanganyag, ami a 20. sz. előtt nem elérhető) alapvetően problémás a történeti pragmatia szempontjából. E megállapítás a jelen munkában vizsgált anyagra is igaz: egy szójegyzék, illetve hasonló anyagok automatikusan szerkesztettek, így semmiképp sem nevezhetők „természetes” korpusznak.

Végezetül, a jelölt nem használ tónusokat, illetve a jelenkori pinyin átírásra támaszkodik. Nem tudom, nem lett volna-e szerencsésebb a történeti kiejtést használni?

Összefoglaló értékelés

Apatóczy Ákos Bertalan rendkívül komoly szakmai munkára építve egy részletes, érdekes és magasszintű tanulmányt készített el, amely hozzájárul a mongol-kínai kontrasztív kutatásokhoz. A munkát feltétlen nyilvános vitára bocsáthatónak értékelem!

2025-09-24

Kádár Zoltán Dániel
MTA Doktora
MAE, D.Litt, DSc, FHEA, PhD